

מצוות ישוב הארץ

לדורות, אולם דבריו תמוהים... וכבר עמדו האחרונים על דברי המגלת אסתר הנ"ל, ודחו דבריו בשתי ידיים, ראה בדברי מרן החיד"א בספר יעיר און, ובדברי הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת נשמת כל חי. וראה עוד בשו"ת נוה שלום, ובשו"ת אבני נזר, ובשו"ת חבליים בנעימים, ובשו"ת דבר יהושע חלק ב', ועוד.

בדף זה נעמיק בדברי הרמב"ן ובמה שכלול בהם: המגורים בארץ, הפרחת השממה וכיבוש הארץ.

ב. המגורים בארץ

אחד ממרכיבי המצווה על פי דעת הרמב"ן היא עצם המגורים של כל יחיד ויחיד בארץ, בעניין זה נאמרה הלכה בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קי עמוד ב:

מתני'. הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין. גמרא... תנו רבנן: הוא אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות - כופין אותה לעלות, ואם לאו - תצא בלא כתובה (יגרש אותה מבלי לשלם לה את כתובתה), היא אומרת לעלות (לארץ ישראל), והוא אומר שלא לעלות - כופין אותו לעלות, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה. היא אומרת לצאת (מארץ ישראל), והוא אומר שלא לצאת - כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו - תצא בלא כתובה; הוא אומר לצאת, והיא אומרת שלא לצאת - כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה.

רש"י מסכת כתובות דף קי עמוד ב:

הכל מעלין - את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים.
אחד האנשים ואחד הנשים - אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לאו יוציא ויתן כתובה.

וכן נפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עה:

אמר האיש לעלות לא", והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה. אמרה היא: לעלות, והוא אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה.

אולם דעת רבנו חיים, שמצווה זו אינה נוהגת בזמן הזה:

תוספות מסכת כתובות דף קי עמוד ב:

היה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל, כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליהרר בהם ולעמוד עליהם.

אף שדברי רבנו חיים לא נפסקו להלכה, למד מדבריו האגרות משה:

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קב:

ובדבר שאלתך, אם יש מצוה עכשיו לדור בארץ ישראל כהרמב"ן או כהר" חיים דאינה מצוה בזמן הזה. הנה רוב הפוסקים סברי דהוא מצוה. אבל פשוט שאין זה בזמן הזה מצוה חיובית שעל הגוף, דאם כן היה ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל, משום שעובר על עשה, כמו מי שילבש בגד של ארבע כנפות בלא ציצית, שיש איסור ללבוש כדי שלא יעבור על עשה דציצית. ולא הוזכר איסור אלא על הדר בארץ ישראל שאסור לצאת על מנת לשכון בחו"ל... וגם כן, הא ודאי אינו איסור לאו... משמע דרק ליושבי

הקדמה:

אלפי שנים קיוו וציפו אבותינו לבוא ולהסתופף בצל השכינה בארץ ישראל, ארץ הקשורה קשר עצמי של חיים לעם ישראל ותורתו. שמחה גדולה ועצומה עלינו לשמוח על הזכות שנפלה בחלקנו בכל רגע ורגע לקיים את מצות ישוב הארץ, לגור בה, לבנות בה בתים, לנטוע עצים, וללחום את מלחמותיה.

א. מקור הדין

התורה מצווה אותנו לרשת את ארץ ישראל ולגור בה:

במדבר פרק לג פסוק נג:

וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֹתָהּ.

וכך פסק הרמב"ן:

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד:

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם: "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ"... היא מצוה עשה לדורות, מתחייב כל יחיד ממנו, ואפילו בזמן גלות בתלמוד במקומות הרבה.

הרמב"ם לא מנה מצווה זו, וביארו רוב המפרשים, שגם לדעתו יש מצווה כזו מהתורה, אלא שמטעמים שונים לא כלל אותה במניין המצוות. אולם, רבי יצחק ליאון בספרו מגילת אסתר (הנועד להגן על הרמב"ם מפני השגות הרמב"ן), ביאר שלדעת הרמב"ם מצווה זו אינה נוהגת לדורות:

מגילת אסתר שכחת העשין מצוה ד:

נראה לי כי מה שלא מנא הרב, הוא לפי שמצות ירושת הארץ וישיבתה לא נהגה רק בימי משה ויהושע ודוד, וכל זמן שלא גלו מארצם, אבל אחר שגלו מעל אדמתם אין מצוה זו נוהגת לדורות עד עת בוא המשיח, כי אדרבא נצטוינו, לפי מה שאמרו בסוף כתובות, שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מפסוק "השבעתני אתכם בנות ירושלים" וגו', ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה... לכך נאמר שבדאי מצוה זו אינה נוהגת אחר חורבן הבית שיבנה במהרה בימינו אמן.

❖ כיצד יסביר ה'מגילת אסתר' את הפסוק הנ"ל?

❖ האם לדעת ה'מגילת אסתר' יש בעיה כל שהיא לגור בארץ ישראל?

להלכה, מוסכם על רוב הפוסקים שמצוות ישוב ארץ ישראל נוהגת בכל הדורות, והוכיחו זאת ממקורות רבים בגמרא ובראשונים. סיכם זאת הגר"ע יוסף:

שו"ת יחוה דעת חלק ג סימן סט:

הרמב"ן בספר המצוות מנה מצות יישוב ארץ ישראל למצות עשה מן התורה. והסכים עמו הרשב"ץ בתשובה. ואמנם הגאון רבי יצחק די ליאון בספרו מגילת אסתר כתב, שהרמב"ם חולק וסובר שאין מצות יישוב ארץ ישראל נוהגת לאחר גלות ישראל מעל אדמתם, ואין זו מצוה הנוהגת

